

Evaluatie

2020-2024

Duurzame scholen, straffe scholen

COLOFON

MOS - duurzame scholen, straffe scholen

www.mosvlaanderen.be
mos@vlaanderen.be

REDACTIE

MOS-coördinatie

EINDREDACTIE & VORMGEVING

Pantarein Publishing

BEELDMATERIAAL

Duurzaam Educatiepunt, MOS

Depotnummer

D/2025/3241/033

Inhoud

Inleiding	5
Werking	6
▶ Visie	6
▶ Missie	6
▶ Aanbod	7
Evaluatie activiteiten 2020-2023	8
▶ Trajectbegeleiding op maat	10
▶ MOS-passen en MOS-schakels	11
▶ Netwerk- en vormingsmomenten en workshops	12
▶ Ondersteunende materialen	15
▶ Scholen op de Groene Kaart van MOS	18
▶ Communicatie	19
▶ Eco-Schools	22
▶ Actiedagen	24
▶ Partnerschappen	26
▶ Actieonderzoek en proefprojecten	32
▶ 20 jaar MOS	34
Conclusies	35

Inleiding

MOS is een gezamenlijk initiatief van zeven partners: de Vlaamse overheid, de vijf Vlaamse provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie.

MOS helpt leerkrachten en directies om van hun school een milieuvriendelijke en duurzame leer- en leefomgeving te maken, samen met de leerlingen, het schoolteam en het netwerk van de school.

Scholen die zich registreren op de Groene Kaart van MOS worden een MOS-school. Vanaf dan maken ze deel uit van een groeiende community van 'duurzame scholen, straffe scholen'. MOS ondersteunt die scholen via zijn kosteloos aanbod, maar geeft vrijheid en verantwoordelijkheid aan de school om een zo groot mogelijk draagvlak te creëren en om duurzaamheid zo stevig mogelijk in de lessen, in het schoolbeleid en in de schoolcultuur te verankeren.

MOS bestaat sinds 2002 en is intussen uitgegroeid tot een sterk merk. Veel leerkrachten en leerlingen zijn vertrouwd met de naam en de visie van MOS. Dankzij de MOS-werking op hun school leerden verschillende generaties van leerlingen milieu- en duurzaamheidsvraagstukken van nabij kennen en zochten ze naar manieren om daar gepast mee om te gaan.

In dit verslag vind je een evaluatie van de voornaamste activiteiten en verwezenlijkingen van MOS van 2020 t.e.m. 2024. Een periode die gekleurd is door de coronapandemie, maar waarin we bijvoorbeeld ook ons twintigjarig bestaan vierden.

Dit verslag bevat zowel kwantitatieve gegevens – zoals cijfers over het aantal MOS-scholen en MOS-vormingen – als kwalitatieve elementen, zoals doelstellingen en korte verslagen over interessante MOS-projecten. Al die informatie samen geeft een beeld van wat MOS doet en van de impact die we hebben.

Werking

Visie

Een duurzame toekomst begint in het onderwijs.

We willen een maatschappij die sociaal rechtvaardig is binnen de grenzen van de draagkracht van de planeet. We zijn ervan overtuigd dat educatie voor duurzame ontwikkeling (EDO) op school hiervoor een noodzakelijke motor is en een katalysator vormt voor kwaliteitsvol onderwijs.

Missie

MOS versterkt scholen om educatief aan de slag te gaan met duurzaamheidsvraagstukken vertrekkende vanuit lokaal relevante omgevingsthema's. MOS verbindt betekenisvol deze milieu- en ruimtethema's die spelen in de buurt van de school met de globale duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. Dit doet MOS door leerkrachten en directies te professionaliseren en scholen te begeleiden en te inspireren vanuit een integrale schoolbenadering.

Aanbod

Om de MOS-doelstellingen te bereiken, heeft MOS een kosteloos aanbod voor scholen uitgewerkt. Dat aanbod wordt regelmatig aangepast en uitgebreid. Voortdurend verbeteren maakt namelijk deel uit van strategische doelstelling 4. Daarbij houdt MOS rekening met de noden van scholen, maatschappelijke evoluties en beleidsprioriteiten.

MOS helpt scholen met:

- ▶ begeleiding op maat van scholen rond klimaat, vergroening, buiten lesgeven, mobiliteit. Voorbeelden zijn ondersteuning bij een visie uitwerken, draagvlak creëren, leerlingen betrekken ... en andere drempels waar scholen tegenaan lopen;
- ▶ informatie en inspiratie over het aanbod van milieu-educatieve en duurzame initiatieven in Vlaanderen en Brussel via nieuwsbrieven, website en Facebook;
- ▶ tal van boeiende studiedagen, inspirerende vormingen en netwerkmomenten;
- ▶ leermiddelen en tools om eindtermen rond duurzame ontwikkeling te realiseren;
- ▶ actiedagen en promomateriaal om de scholen te motiveren;
- ▶ de MOS-pas voor gratis vervoer met de bus of de tram van De Lijn om duurzame uitstappen mogelijk te maken;
- ▶ hulp bij de zoektocht naar subsidies.

Dat doet MOS samen met de leerlingen, het schoolteam en het netwerk rond de school. Een volledig en actueel overzicht vind je op mosvlaanderen.be.

Evaluatie MOS-werking 2020-2024

Op 21 december 2018 keurde de Vlaamse Regering het geactualiseerde MOS-programma goed. Voor de periode 2020-2024 geven de MOS-partners invulling aan vier strategische doelstellingen.

Om op te volgen of de strategische doelstellingen bereikt worden, bepaalden we verschillende kwantitatieve indicatoren. Op de volgende pagina's komen die indicatoren per doelstelling aan bod, samen met een bespreking van de belangrijkste activiteiten die daar in de periode 2020-2024 aan hebben bijgedragen.

STRATEGISCHE DOELSTELLING

1

MOS-scholen brengen educatie voor duurzame ontwikkeling (EDO) in de praktijk. Daarvoor grijpen ze lokaal relevante omgevingsthema's aan in relatie tot de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen vanuit een integrale schoolbenadering.

Operationele doelstellingen:

1. MOS begeleidt scholen om lokale omgevings-thema's en duurzame ontwikkelingsdoelstellingen betekenisvol te kunnen aangrijpen als relevante leercontext.
2. MOS verbindt scholen met lokale partners om met EDO aan de slag te gaan.
3. MOS helpt scholen via EDO bij het realiseren van hun curriculum en hun pedagogisch project vanuit een integrale schoolbenadering.

STRATEGISCHE DOELSTELLING

2

Leerkrachten en directies hebben de kennis, vaardigheden en attitude om EDO mogelijk te maken op school.

Operationele doelstellingen:

1. MOS inspireert en motiveert leerkrachten en directies over EDO en een integrale schoolbenadering.
2. MOS ontwikkelt professionaliseringsmodules voor leerkrachten en directies over EDO als kennismaking, verdieping en reflectie in co-creatie met doelgroep en partners en afgestemd op de curriculumdoelen.
3. MOS biedt de modules aan voor leerkrachten en directies.
4. MOS zet in op de integratie van de modules in het bestaande professionaliseringsaanbod.

STRATEGISCHE DOELSTELLING

3

MOS-scholen inspireren elkaar en worden gewaardeerd.

Operationele doelstellingen:

1. MOS bouwt een community uit van scholen die EDO in de praktijk brengen.
2. MOS stimuleert internationale uitwisseling.
3. MOS erkent en waardeert MOS-scholen. Dit kan door MOS-scholen zichtbaarheid te geven, toonmomenten te organiseren, Groene Vlag uit te reiken ...
4. MOS voert een sterke communicatie om de werking kenbaar te maken.

STRATEGISCHE DOELSTELLING

4

De EDO-praktijken op school, het aanbod en de dienstverlening van MOS verbeteren voortdurend en dragen bij aan kwaliteitsvol onderwijs.

Operationele doelstellingen:

1. MOS gaat partnerschappen aan rond EDO en stemt zijn aanbod en dienstverlening af met doelgroep en het veld.
2. MOS koppelt actie-onderzoek aan de EDO-praktijken op school.
3. MOS detecteert nieuwe kennis en verwerkt dit in het MOS-aanbod en de dienstverlening.
4. MOS speelt in op actualiteit en beleidsprioriteiten.
5. MOS meet, evalueert en stuurt het MOS-aanbod en de MOS-dienstverlening bij.

Trajectbegeleiding op maat

Er vonden gemiddeld 441 begeleidingstrajecten per jaar plaats

Geregistreerde MOS-scholen kunnen een beroep doen op de expertise en coaching van de provinciale MOS-begeleiders. De begeleiding is altijd op maat van de school en kan dus heel verschillend zijn afhankelijk van de noden van de school. Voor deze **begeleidingstrajecten** schuiven we de klimaattrajecten en vergroeningstrajecten naar voor, maar ook andere trajecten zijn mogelijk.

Met de **klimaattrajecten** motiveren en helpen we scholen om samen op een positieve, bevattelijke en onderzoekende manier de leerlingen bewust te maken van de klimaatverandering en acties op te zetten om klimaatverandering tegen te gaan.

Met de **vergroeningstrajecten** motiveren en ondersteunen we scholen om hun grijze speelplaats te veranderen in een groene speel- en leeromgeving, een 'speelplaats met toekomst'. Naast ondersteuning in het proces voor de uitvoering, zetten we ook in op een beter gebruik van de buitenruimte, zodat leerlingen kunnen leren van, over en in de natuur.

Evaluatie

Na een logische dip in het coronajaar 2020 met 400 trajecten, kende 2021 een sterke stijging met het aantal MOS-trajecten op maat met 466. In 2022 was een kleine daling merkbaar: 410 trajecten. In 2024 liepen er in totaal 90 klimaattrajecten en 320 vergroeningstrajecten. In het basis-onderwijs vinden er merkbaar meer trajecten plaats dan in het secundair onderwijs. In het secundair betreft het wel grotere scholen met meer leerlingen. Er lopen vooral veel vergroeningstrajecten.

Voorbeeld van een vergroeningstraject

De Vrije Basisschool De Springplank in Zoerle-Parwijs ontving via het provinciale subsidieproject 'Groene Oases' een bedrag van € 24.000 voor vergroening en ontharding van de speelplaats. In de zomer van 2024 is het project volledig gerealiseerd. Het oudercomité diende in 2022 de subsidieaanvraag in. Na een bezoek van een MOS-begeleider besefte de directie dat ze voluit voor een breed draagvlak wilde

gaan. De meerwaarde van een gedragen visie door het hele schoolteam, de leerlingen, ouders ... werd snel duidelijk.

Totaal aantal	2020	2021	2022	2023	2024
Begeleide basisscholen*	311	373	323	401	343
In een klimaattraject	68	63	74	82	78
In een vergroeningstraject	212	294	231	290	256
In een ander traject**	29	19	28	33	20
Begeleide secundaire scholen*	89	93	87	103	85
In een klimaattraject	31	8	3	3	12
In een vergroeningstraject	59	72	64	80	64
In een ander traject**	17	13	20	20	9
Totaal aantal scholen	400	466	410	504	428

* Unieke scholen, geen dubbel telling

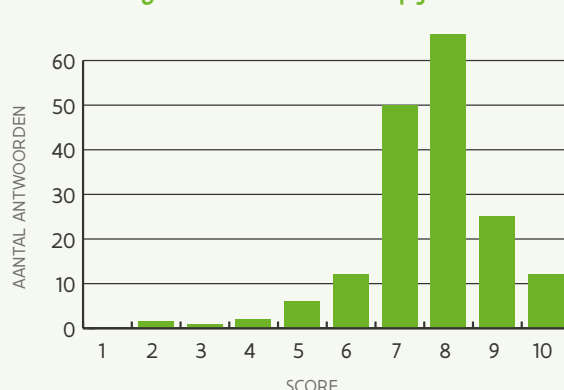
** Nog onzeker welk traject of een traject met focus op een ander thema

Kwaliteitsbevraging

In 2022 werd voor het eerst over de provincies heen een kwaliteitsbevraging georganiseerd over de trajectbegeleidingen op maat. 171 van de 428 scholen die in 2024 MOS-begeleiding kregen, vulden de bevraging in.

De begeleiding kreeg in 2024 een gemiddelde score van **7,61 op 10** op de vraag 'In welke mate versterkt(e) het MOS-traject de werking rond duurzaamheid op jouw school?'.
 De werking rond duurzaamheid op jouw school?'

In welke mate versterkt(e) het MOS-traject de werking rond duurzaamheid op jouw school?

MOS-passen en MOS-schakels

8078 klassen gingen in 2020-2024 op uitstap met de MOS-pas

MOS moedigt scholen aan om MOS-gerelateerde schooluitstappen te organiseren. Daarvoor bieden we **MOS-passen** en **MOS-schakels** aan. Heel wat scholen komen op die manier voor het eerst in aanraking met het MOS-aanbod en leren MOS zo kennen.

MOS-pas: gratis op bus en tram

Scholen kunnen met de MOS-pas gratis gebruikmaken van de bussen en trams van De Lijn om een uitstap te maken in het kader van educatie voor duurzame ontwikkeling. MOS heeft daarvoor een overeenkomst met De Lijn. Met 1 voucher of MOS-pas kan een volledige klas (tot maximaal 30 personen) op de bus of tram stappen.

Evaluatie

Vóór 2020 reikten we tussen de 1500 en 2000 MOS-passen per jaar uit. Na een daling tijdens de coronapandemie steeg het aantal uitgereikte MOS-passen in 2022 opnieuw. 2023 en 2024 kenden zelfs een sterke stijging. [Dit inspiratiefilmpje](#) heeft daar misschien toe bijgedragen.

Jaar	Totaal aantal uitgereikte MOS-passen
2020	800
2021	672
2022	1425
2023	2619
2024	2562

MOS-schakel: organisatie met educatief aanbod

Elke organisatie met een educatief aanbod rond duurzame ontwikkeling kan zich als MOS-schakel laten opnemen op de MOS-website. Zo stimuleren we zowel de organisaties (om in hun educatief aanbod te focussen op duurzaamheid) als de scholen (om de organisaties te bezoeken met het openbaar vervoer).

Evaluatie

Eind 2024 waren er 165 MOS-schakels opgenomen op de MOS-website. Elk jaar komen er een tiental organisaties bij.

Jaar	Aantal MOS-schakels
2020	115
2021	127
2022	137
2023	150
2024	165

Netwerk- en vormingsmomenten en workshops

Jaarlijks trekken onze netwerk- en vormingsmomenten gemiddeld 2217 deelnemers

MOS biedt doorlopend verschillende interessante netwerk- en vormingsmomenten aan voor leerkrachten, directieleden, onderwijsondersteuners ... Daarnaast werken we op vraag vormingen uit op maat van de school. Bovendien vinden organisaties vlot de weg naar MOS om medewerkers te vragen als spreker of workshopbegeleider.

Evaluatie

Corona heeft duidelijk een impact gehad op het aantal netwerk- en vormingsmomenten en workshops in 2020. Een aantal vormingsmomenten werd geannuleerd of vervangen door digitale vormingsmomenten. In 2021 werd er al vaker gewerkt met online vormingen. Vanaf 2022 liggen de aantallen opnieuw hoger dan in 2020, maar lager dan in 2021.

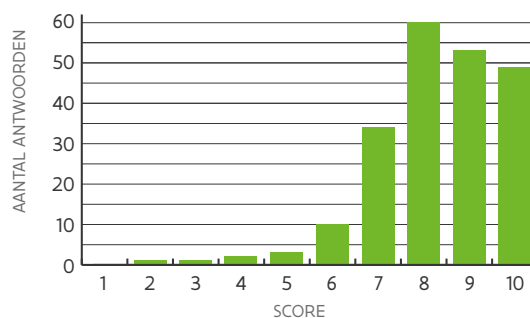
Totaal aantal	2020	2021	2022	2023	2024
Georganiseerde MOS-netwerk- en vormingsmomenten	70	104	95	80	88
Individuele deelnemers	1744	2384	2167	2343	2445
Vertegenwoordigde ('deelnemende') basisscholen	352	612	614	542	553
Vertegenwoordigde ('deelnemende') secundaire scholen	212	417	200	165	150
Gegeven MOS-workshops door provinciale MOS-begeleiders en MOS-coördinatoren	26	45	35	29	34
Van de gegeven workshops werd dit aantal gegeven in de lerarenopleiding aan groepen studenten (nieuwe indicator in 2022)	geen data	geen data	12	21	10

Kwaliteitsbevraging

In 2022 werd voor het eerst over de provincies heen een kwaliteitsbevraging georganiseerd over de MOS-netwerk- en vormingsmomenten. Elke deelnemer ontving een evaluatieformulier. In 2024 vulden 213 deelnemers de bevraging in.

De vormingen kregen in 2024 een gemiddelde score van **8,3 op 10** als antwoord op de vraag 'Voldeed het MOS-netwerk- of vormingsmoment aan jouw verwachtingen?'.

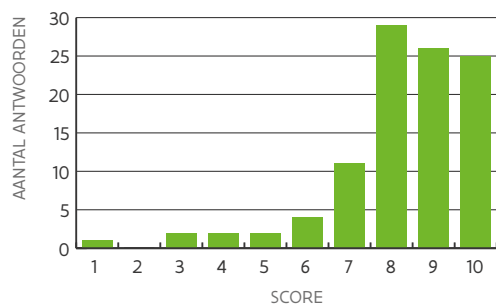
Voldeed het MOS-netwerk- of vormingsmoment aan jouw verwachtingen?

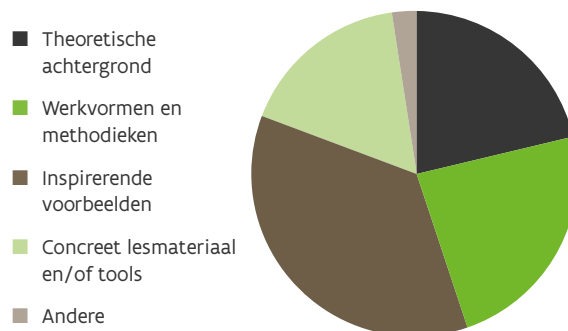
We polsten ook in welke mate het MOS-netwerk- of vormingsmoment de deelnemers geïnspireerd of gesterkt heeft om ermee aan de slag te gaan. Die vraag kreeg in 2023 een gemiddelde score van **8,4 op 10**. De respondenten gaven aan dat ze in de eerste plaats aan de slag gaan met de inspirerende voorbeelden en werkvormen of methodieken.

In welke mate heeft dit MOS-netwerk- of vormingsmoment jou geïnspireerd of gesterkt om ermee aan de slag te gaan in jouw klas/school?

Wat neem je mee uit het MOS-netwerk- of vormingsmoment om in jouw klas/school te gebruiken?

Een greep uit het aanbod

Hierna is een selectie opgenomen van enkele netwerk- en vormingsmomenten en workshops die plaatsvonden in 2020-2024. Een overzicht van de aankomende vormingen van MOS vind je op mosvlaanderen.be/mos-vormingsaanbod.

BUITEN LEREN

Lerend netwerk 'Buiten leren'

Een sleutel tot duurzaam denken en handelen is de **verbondenheid met de natuur**. Op welke manier kunnen we die ontwikkelen bij leerlingen in het secundair onderwijs? Kunnen we in de provincie Antwerpen inzetten op 'buiten leren' in de secundaire scholen door een combinatie van buitenlesactiviteiten op school en excursies in de natuur? Wat is leren? En wat is de taak van de school in het herstellen van de verbondenheid met natuur? Via het lerend netwerk 'Buiten leren voor secundair onderwijs' buigt MOS Antwerpen zich over dat soort vragen.

MOS Antwerpen gaf op 17 november 2021 het startschot voor het lerend netwerk. Het team kon rekenen op de ondersteuning van trainings- en vormingsorganisatie **Learning Path**. Veertien leerkrachten en experts maakten deel uit van het netwerk. Samen onderzochten ze de obstakels voor en de voordelen van buiten leren en werkten ze aan een campagne 'Starten met buiten leren' waarmee ze andere leerkrachten willen inspireren.

DUURZAME ONTWIKKELINGS-DOELEN

Teach Up! 2030

Samen met Beglobal van Enabel, het kenniscentrum voor wereldburgerschapsonderwijs, organiseren we sinds 2020 elk jaar **Teach up! 2030**. Met een twintigtal workshops sporen we de verschillende partners, leerkrachten, educatief personeel en educatieve aanbieders aan om aan de slag te gaan met duurzame en mondiale thema's. De SDGs (Sustainable Development Goals) van de VN vormden de inhoudelijke leidraad. Door de coronamaatregelen kozen we in 2021 en 2022 voor een online editie. De online edities waren een succes, maar toch liever in het echt! In 2023 en 2024 kwamen leerkrachten, schoolpersoneel en mensen uit de educatieve sector opnieuw live samen in Brussel. In 2024 waren er 225 deelnemers!

MOS-VORMING

#MeerWaarde door #MissieMinder

MOS werkte een nieuwe vorming uit om basis- en secundaire scholen te inspireren tot goede acties rond bewust verbruiken op school. Met bijzondere focus op communicatie, o.a. met het Four Forces-model. De eerste vorming vond plaats in Limburg op 8 oktober 2024, in samenwerking met Makerspace @ PXL/UHasselt. 16 gemotiveerde deelnemers namen deel aan deze interactieve vorming.

STRATEGISCHE DOELSTELLING 2

Netwerk- en vormingsmomenten en workshops

GROENE SPEELPLAATSEN Openschooltuinendag

Tijdens de Openschooltuinendag zijn er over heel Vlaanderen vergroende speelplaatsen te bezichtigen. In Hasselt werd er op 15 mei 2024 door MOS Limburg een wandelexcursie georganiseerd. In samenwerking met de stad Hasselt werden 11 scholen vergroend, waarvan er 3 bezocht werden. 21 deelnemers wandelden mee. Ook elders in Vlaanderen openen tientallen gastscholen hun poorten. Op die manier werden heel wat scholen die plannen hebben om hun speelplaats te vergroenen, geïnspireerd.

BIODIVERSITEIT

Nascholing 'Bijen op school? Natuurlijk'

Bijen zijn onmisbaar voor de productie van ons voedsel. Ze hebben bijvriendelijke bloemen nodig om te overleven. Ze steken niet, en je kan sommige soorten aantrekken met een bijenhotel. Ook op school!

Op dinsdag 11 februari 2020 leerden leerkrachten hoe ze samen met hun leerlingen het schooldomein bijvriendelijker en groener maken. Goed voor de biodiversiteit en de natuurbeleving op school.

Ondersteunende materialen

Tal van nieuw ontwikkelde materialen

Als ondersteuning bij MOS-projecten en -trajecten voorziet MOS uiteenlopende materialen: digitale tools, fiches, verhalen, video's ... In de tevredenheidspeiling die we in 2022 uitvoerden, staat dit soort instrumenten op de vijfde plaats van de ondersteuningstypes die leerkrachten van MOS wensen. Niet alle materialen zijn even bekend, maar wie ermee werkt, vindt ze doorgaans wel waardevol. In totaal waren er al **73311 unieke downloads** van materialen via onze site.

Hieronder vind je een selectie van enkele nieuwe materialen die we in 2020-2024 ontwikkelden.

SDGs@school

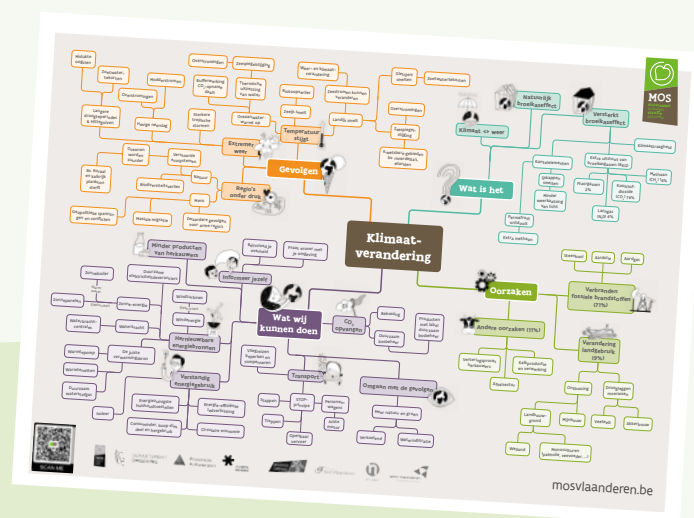
SDGs@school is een website die ontwikkeld werd om scholen te helpen de SDGs te integreren in een duurzame schoolwerking.

Op de site zijn vier tools beschikbaar. Het SDG-kompas is bedoeld als een werkinstrument. Het wijst de weg om de schoolwerking en het curriculum op te hangen aan de SDGs met een ruime blik op de wereld en de omgeving. De SDG-ideeënbox biedt inspiratie om met de SDGs aan de slag te gaan, de SDG-woordenwolk bevordert systeemdenken aan de hand van de SDGs en met de SDG-impactroos komen scholen te weten welke impact hun actie heeft en hoe ze de actie sterker kunnen maken.

Met SDGs@school hoopt MOS bij te dragen aan SDG 4 'Kwaliteitsvol onderwijs'. De site werd eind februari 2021 gelanceerd en had eind 2024 **720 actieve gebruikers** (een login is nodig om het SDG-kompas te kunnen gebruiken). Ook internationaal werd deze site goed onthaald en aangehaald als goede praktijkvoorbeeld. Uit de tevredenheidspeiling (2022) blijkt wel dat de website nog niet zo bekend is bij leerkrachten.

MOS-stapstenen

Om de stappen van een trajectbegeleiding of een begeleiding op maat visueel te maken heeft MOS **stapstenen** ontwikkeld. De MOS-begeleiders gebruiken die stapstenen om het MOS-traject op een MOS-school in beeld te brengen. Bij de stapstenen hoort ook een mindmap om het volledige traject in beeld te brengen. De scholen kunnen de stapstenen downloaden en afdrukken om het proces dat ze met MOS lopen zichtbaar te maken op hun school.

Klimaatmindmap

De klimaatverandering is dé uitdaging van de 21ste eeuw. Omdat uit onderzoek bleek dat leerkrachten én jongeren onvoldoende kennis bezitten over de oorzaken en gevolgen van de klimaatverandering, maakte MOS een **mindmap** met een bijhorende tekst. De mindmap en brochure zijn bedoeld om de leerkrachten van het basis- en secundair onderwijs te ondersteunen en inzichten te geven in dit omvangrijke thema.

STRATEGISCHE DOELSTELLING 2

Ondersteunende materialen

Inspiratiegids Natuur op school

De provincie Vlaams-Brabant ontwikkelde in 2023 een nieuwe inspiratiegids over hoe je een school klimaatbestendig maakt. De gids biedt een overzicht van concrete acties gebundeld per thema en geeft antwoord op vragen zoals 'Hoe zorg je voor schaduw en verkoeling?'; 'Hoe doe je aan hemelwaterinfiltratie?' en 'Welke planten zorgen voor meer biodiversiteit?'.

De CO₂-calculator is een digitale tool die het mogelijk maakt om de CO₂-uitstoot van een basis- of secundaire school te monitoren en in te zetten bij klimaateducatie. De leerlingen voeren metingen uit en vullen de gegevens in. De CO₂-calculator rekent alles om naar CO₂-uitstoot en geeft die bevattelijk weer.

Tutorialfilmpjes energiekoffer en CO₂-calculator

De MOS-energiekoffers en de CO₂-calculator zijn al langer opgenomen in het MOS-aanbod. Met die koffers en de calculator kunnen leerkrachten samen met hun leerlingen op (energie)onderzoek gaan. Heel wat leerkrachten ervaren echter koudwatervrees om met dit materiaal aan het werk te gaan. Daarom ontwikkelden we in 2021 een aantal (tutorial)filmpjes die op een eenvoudige manier tonen hoe je met de energiekoffer en de CO₂-calculator aan de slag kan.

Alle filmpjes zijn beschikbaar in verschillende playlists op het YouTube-kanaal van MOS.

Actiefiches

We ontwikkelden verschillende actiefiches. Uit de bevraging van 2022 blijkt dat leerkrachten zulke fiches hard appreciëren. Enkele voorbeelden:

- ▶ 'We zeggen 'NEEN' tegen afval'
- ▶ 'Energiekje trekt de stekker uit'
- ▶ 'Een gezond en energiezuinig binnenklimaat'

De Whole School Approach realiseren

In 2023 ontwikkelde MOS een poster, mindmap en een aantal nieuwe webpagina's die scholen (al dan niet met de hulp van een MOS-begeleider) ondersteunen om vanuit een 'Whole School Approach' te groeien tot een 'duurzame, straffe school'.

Naar het Engels vertaalde materialen

MOS is lid van de Foundation for Environmental Education (FEE) en voert het Eco-Schools-programma uit in Vlaanderen. In het kader daarvan stimuleren we internationale uitwisseling tussen scholen. Omdat de voertaal bij internationale uitwisselingsprojecten meestal Engels is, vertalen we soms materiaal. In 2021 werden de kaMOShibai-verhalen en -wijzers, SDGs@school, de MOS-klimaatmindmap en de bijhorende brochure vertaald. In 2022 werden de leuke voorbeelden en actie-fiches vertaald.

Om het vertaalde materiaal gemakkelijk vindbaar te maken, creëerden we een Engelstalige **landingspagina over internationaal samenwerken**, met daarop een link naar ondersteunend materiaal.

Vierdelige podcastreeks 'MOsterdPod'

Naar aanleiding van het twintigjarig bestaan van MOS lanceerden we de podcastreeks **MOsterdPod**. Vier afleveringen lang doken we in de veranderingen, vraagstukken en prangende duurzaamheidsthema's van de afgelopen jaren: **klimaateducatie**, **leerlingenparticipatie**, en **vergroening en buiten leren**. Daarnaast behandelden we de rol die MOS, heel wat interessante kernfiguren én scholen kunnen spelen in het werken aan een **duurzame en groene toekomst**. We nodigden boeiende gast-sprekers uit, waaronder weerman en klimaatexpert Frank Deboosere, hoogleraar gedragsbiologie Hans Van Dyck en verschillende leerkrachten. De MOsterdPod werd al 3264 keer beluisterd via Spotify.

De klimaatroadmap

Met de **klimaatroadmap** die in 2023-2024 werd ontwikkeld kunnen scholen ook zelfstandig een klimaattraject doorlopen. Scholen kunnen met dit aanbod zelf kiezen (samen met hun leerlingen) rond welke subthema's ze willen bijleren en uitdagingen willen aangaan. Met elke geslaagde uitdaging laden ze de batterij van de aarde weer helemaal op.

Inspiratiefilmpje groene speelplaats

Het Provinciaal Natuurcentrum Limburg maakte in nauwe samenwerking met MOS Limburg in 2023 een mooi **inspiratiefilmpje** over de groene speelplaatsen van kleuterschool De Robbert Hamont-Achel en Methodeschool Ondersteboven Leopoldsburg.

MOS-Energiecheck

De **MOS-Energiecheck** helpt scholen om, samen met hun leerlingen, de beginsituatie van de school op het vlak van energiezorg in kaart te brengen. De resultaten helpen om doelstellingen en acties te formuleren. De MOS-Energiecheck werd ontwikkeld door MOS Antwerpen in het kader van 2IMPRES Energy Challenges (2018-2021), een Interreg-project met als doel de CO₂-uitstoot van scholen te verminderen met educatieve en technische maatregelen (zie p. 33).

Inspiratieboek 'Een groene speelplaats? Natuurlijk!'

Inspiratie voor jouw speelplaatsvergroening vind je voortaan in de nieuwe publicatie van MOS Limburg '**Een groene speelplaats? Natuurlijk!**' Met vertaling in het Engels en digitaal ter beschikking.

Scholen op de Groene Kaart van MOS

3084 geregistreerde MOS-scholen

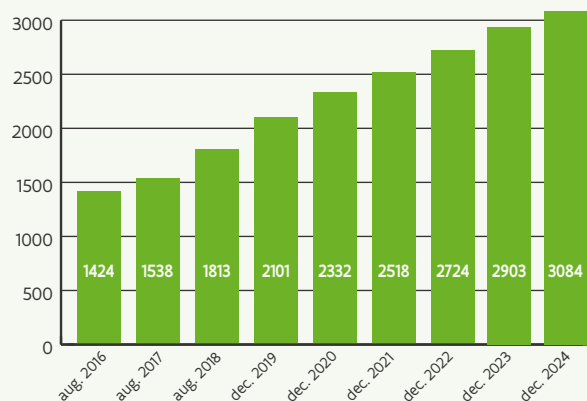
Sinds 2014 registreren scholen zich op de Groene Kaart van MOS via de [website](#). Scholen die zich registreren zijn MOS-scholen: duurzame scholen, straffe scholen.

Door zich te registreren als MOS-school treedt de school toe tot de MOS-community en geeft de school haar duurzame engagement een gezicht. Elke donkergroene druppel op de kaart is een MOS-school. De lichtgroene vlagjes zijn de Eco-Schools (zie p. 22).

Evaluatie

Het aantal MOS-scholen blijft verder toenemen. In 2024 kwamen er 181 nieuw geregistreerde MOS-scholen bij. Dat brengt het totaal op 3084 scholen (vestigingen¹).

Totaal aantal geregistreerde MOS-scholen

Het percentage van alle scholen die een MOS-school zijn, komt daarmee naar schatting uit op **60%**.² Voor basisscholen is dat naar schatting 64%, voor secundaire scholen ongeveer 50%.

¹ Bij de telling gaan we niet uit van het aantal hoofdscholen, maar van het aantal vestigingsplaatsen. De ervaring leert immers dat het voornamelijk vestigingsplaatsen zijn die in het MOS-project stappen (eventueel onder invloed van een scholengroep, scholengemeenschap of hoofdschool). Sommige hoofdscholen hebben verschillende vestigingsplaatsen met in elke vestigingsplaats een eigen schoolteam en werking. De ene vestiging kan een MOS-school zijn zonder dat de andere dat is.

² Dit is een schatting omdat de cijfers over het aantal scholen die door het Departement Onderwijs en Vorming ter beschikking worden gesteld ofwel het aantal hoofdzetels ofwel het aantal vestigingen én lesplaatsen betreft (<https://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/lijst>). Het ene cijfer geeft een overschatting, het andere een onderschatting (vooral voor het secundair onderwijs) als je het gebruikt om het percentage te berekenen. De provinciale MOS-werkingen houden daarom zelf gegevens bij van het aantal schoolvestigingen op hun grondgebied. Op basis van die gegevens wordt de schatting gemaakt.

Communicatie

MOS informeert en inspireert scholen en partners via de MOS-website, nieuwsbrieven, Facebook en de MOS-deelsite op KlasCement.net.

Website

530.806 bezoeken op de MOS-website in 2020-2024

In februari 2020 lanceerde MOS een gloednieuwe website: mosvlaanderen.be. Via dat kanaal vinden scholen gemakkelijker de weg naar het MOS-aanbod. Volgens de tevredenheidspeiling die we in 2022 uitvoerden, is de website zelfs het belangrijkste kanaal om het aanbod te leren kennen.³

Evaluatie

Het aantal websitebezoeken blijft jaar na jaar sterk toenemen. Populaire pagina's zijn onder meer de pagina met [leuke voorbeelden](#) (zie p. 20) en de pagina [Aan de slag](#), waar bezoekers een overzicht vinden van het MOS-aanbod. In 2023 verdubbelden de bezoekerscijfers zelfs bijna ten opzichte van 2022. Er zijn **67.692 terugkerende bezoekers**.

Website	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal bezoeken	27.533 (sinds februari)	41.720	98.881	177.884	184.788
Aantal unieke paginaweergaven	75.665	85.768	291.368	454.156	460.926
Meest bekeken pagina's (van boven naar onder)	Startpagina Aan de slag #MissieMinder Wat is MOS? Elke dag buitenlesdag in het basisonderwijs MOS-pas Leuke voorbeelden Buitenlesdag Wie zijn wij Inspirerende acties voor #MissieMinder	Startpagina Buitenlesdag Over MOS MOS-openschooltuinendag 19 mei 2021 Klimaatverandering (mindmap en tekst) Leuke voorbeelden Aan de slag Lesideeën voor buiten leren in het basisonderwijs Wat is MOS? Doe mee	Startpagina Aan de slag Zoeken Leuke voorbeelden #MissieMinder: vrijdag 25 november 2022 Buitenlesdag MOS-pas voor bus en tram Klimaatverandering: oorzaken, gevolgen en oplossingen (mindmap en tekst) Doe mee! Dikketruiendag-test voor basisonderwijs	Aan de slag #MissieMinder 2023 thema Hebbedingen Buitenlesdag Startpagina Actiedagen Thema's #MissieMinder Over MOS Dikketruiendag 2023 in jouw school Leuke voorbeelden	#iktrekhetmijaan 2024 Buitenlesdag Aan de slag Home MOS-liedje over afval Zoeken Leuke voorbeelden Thema's Over MOS MOS-pas voor bus en tram

STRATEGISCHE DOELSTELLING 3

Communicatie

40 MOS-helden en 19 leuke voorbeelden

Op de MOS-website krijgen de MOS-scholen een duidelijke plaats (MOS-community). Via de pagina's '**Leuke voorbeelden**' en '**MOS-helden**' waarderen we de scholen en leerkrachten die zich dagelijks inzetten voor MOS en inspireren we andere scholen.

Leuke voorbeelden

Heel wat scholen willen hun expertise delen en tonen hoe ze duurzaamheidsthema's aanpakken. Daarom sturen we elk jaar reporters naar scholen om inspirerende ideeën te sprokkelen. De reporters maken in iedere school een filmpje en enkele foto's en schrijven een korte tekst die gedeeld wordt via de MOS-website en de Facebookpagina.

MOS-helden

Sinds 2020 zetten we ongeveer iedere maand een andere MOS-trekker in de kijker die een echte ambassadeursrol opneemt binnen en/of buiten de eigen school. Dat kan een leerkracht zijn, een directielid, een MOS-team ... Alle MOS-helden krijgen een plekje op de 'Wall of Fame'.

Evaluatie

Tussen 2020 en 2024 werden **19 leuke voorbeelden** gerealiseerd en **40 MOS-helden** in de kijker gezet. Die kregen allemaal een plaats op de MOS-website en worden gedeeld via de MOS-Facebookpagina en de MOS-nieuwsbrieven. De voorbeelden worden zo ruim verspreid en gedeeld om andere scholen te inspireren.

	2020	2021	2022	2023	2024
Leuke voorbeelden	2	9	5	2	1
MOS-helden	7	8	8	10	7

Oorspronkelijk waren er meer leuke voorbeelden gepland voor 2020, maar door de coronamaatregelen was het niet altijd mogelijk om naar de scholen te gaan. De uitgestelde leuke voorbeelden werden in 2021 uitgewerkt.

Uit de tevredenheidspelling van 2022 blijkt dat er veel nood is aan praktijkvoorbeelden en dat de leuke voorbeelden op onze website inspirerend werken.

Via een formulier op de site roepen we op om inspirerende voorbeelden en MOS-helden te tippen.

Provinciale nieuwsbrieven

15.682 abonnees

De provinciale MOS-werking stuurt regelmatig nieuwsbrieven naar de contactpersonen van de MOS-scholen. Daarin worden zowel algemene MOS-nieuwsitems (bestemd voor alle Vlaamse en Nederlandstalige Brusselse scholen) als lokale en provinciale nieuwtjes opgenomen.

Evaluatie

Het aantal nieuwsbrieven blijft in dezelfde grootteorde. Na een kleine daling in 2022, nam het aantal abonnees vanaf 2023 opnieuw toe.

Provinciale nieuwsbrieven	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal verzonden	51	83	85	78	82
Aantal abonnees	13.103	14.191	13.890	15.222	15.682

Volgens de tevredenheidspelling van 2022 zijn de nieuwsbrieven een belangrijk kanaal om het MOS-aanbod te leren kennen, naast de website en via de MOS-begeleiders.

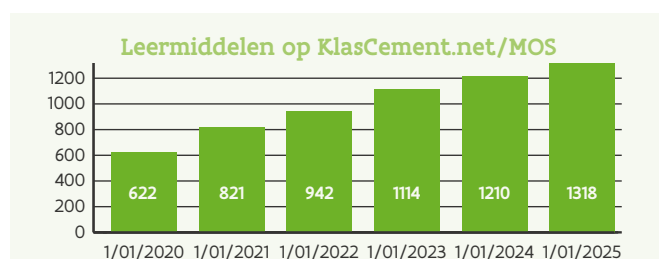
Deelsite KlasCement

1318 leermiddelen op KlasCement.net

KlasCement is een website van de Vlaamse overheid waar leerkrachten lesmateriaal kunnen delen. MOS lanceerde op 15 februari 2019 een **KlasCement-deelsite** om leermiddelen die verband houden met MOS, duurzaamheid, EDO ... samen te brengen. De deelsite bevat niet alleen heel wat materiaal van MOS zelf, maar ook van andere organisaties en leerkrachten. We stimuleren hen om hun uitgewerkte materialen op deze manier te delen met het werkveld. Leermiddelen met het trefwoord 'MOS' of 'duurzaam' verschijnen automatisch op deze deelsite.

Evaluatie

Het aantal leermiddelen op de MOS-deelsite groeit jaar na jaar verder aan.

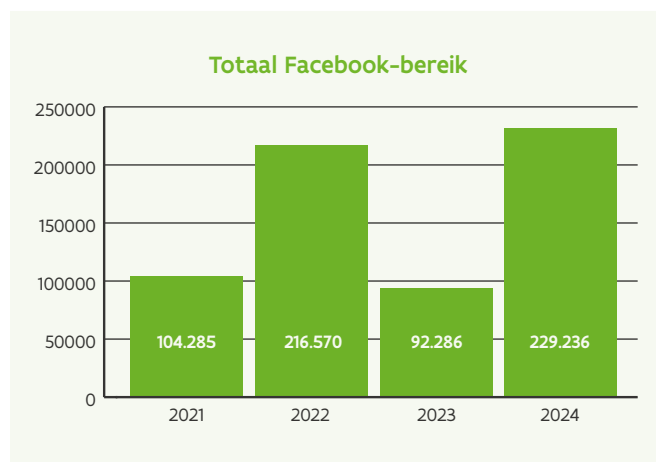
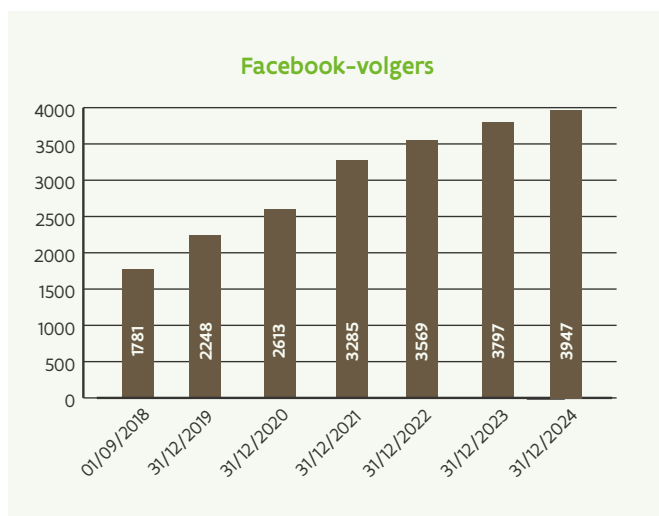
Facebookpagina

MOS bereikt 3947 volgers via Facebook

MOS communiceert ook via sociale media. Op **Facebook** posten we op regelmatige basis items rond actualiteit, de promotie van initiatieven en aanbod van MOS of van partners, inspiratie en leuke voorbeelden.

Evaluatie

In 2024 is het bereik terug hoger: 229.236, hoger dus dan in 2022. De terugval in 2023 kunnen we niet verklaren.

Eco-Schools

38 Eco-Schools

MOS is 'affiliate member' van de Foundation for Environmental Education en is in Vlaanderen verantwoordelijk voor het Eco-Schools-programma. Als 'national operator' mag alleen MOS de Groene Vlag, het internationale label van Eco-Schools, uitreiken aan scholen in Vlaanderen en Nederlandstalige scholen in Brussel.

Eco-Schools zijn de ambassadeursscholen van MOS. Het zijn basisscholen en secundaire scholen die zich actief inzetten om duurzaam denken en doen centraal te stellen in de school en haar omgeving. Het Eco-Schools-programma biedt bovendien de mogelijkheid om ervaringen te delen met collega's in binnen- en buitenland. Een school kan zichzelf kandidaat stellen om Eco-School te worden, maar kan ook genomineerd worden door een MOS-begeleider.

Om een Eco-School te worden moet een school voldoen aan zeven succesfactoren:

1. een duurzaamheidsscan uitvoeren
2. SMART-doelen en een actieplanning opstellen
3. meten en evalueren
4. verbinden met het curriculum
5. inzetten op draagvlak en leerlingenbetrokkenheid
6. informeren en communiceren
7. een ECO-code ontwerpen

Scholen kunnen zelfstandig aan de zeven succesfactoren werken, maar kunnen ook rekenen op begeleiding van MOS. In 2020 vereenvoudigden we de procedure om een Eco-School te worden om de planlast bij leerkrachten te verlagen. We ontwierpen een interactieve werksessie van een halve dag – 'Op Weg naar de Groene Vlag' – waarbij een MOS-coördinator, MOS-begeleider en het MOS-team van de school – bestaande uit leerlingen, leerkrachten, directie, ouders, enzovoort – via een spel ontdekken of ze voldoen aan de zeven succesfactoren.

Als de school in haar opzet slaagt, mag ze gedurende drie schooljaren de Groene Vlag dragen. Als er nog groeipotentieel is, gaat MOS na minimum één jaar langs om het groei-proces te bespreken. Bij voldoende groei ontvangt de school de Groene Vlag.

Evaluatie

Het Eco-Schools-label wordt hard gewaardeerd. Dat blijkt uit de tevredenheidspeiling van 2022. Meer dan 30% van de respondenten gaven toen een score van 4 of 5 op de vraag 'In welke mate ondersteunt het Eco-Schools-label jou/jullie?'. In 2020 gingen er door corona slechts zes Eco-Schools-werksessies door – sommige fysiek, andere digitaal. De overige werksessies werden verplaatst naar 2021.

Over de vijf jaren heen kregen alle deelnemende scholen een positief advies en behaalden ze de Groene Vlag.

Groene Vlagfeest

De laureaten van de Groene Vlag worden geregeld in de bloemetjes gezet. Tijdens het Groene Vlagfeest krijgen de scholen maximaal de kans om ervaringen en praktijken uit te wisselen zodat ze naar huis keren met veel nieuwe inspiratie.

Het Groene Vlagfeest werd in 2020 vanwege corona geannuleerd. De zes laureaten werden uitgenodigd op het Groene Vlagfeest in 2021, dat digitaal plaatsvond. De laureaten ontvingen toen videoboodschappen met felicitaties van andere Eco-Schools-coördinatoren vanuit alle hoeken van de wereld. Eco-Schools worden ook op andere manieren in de bloemetjes gezet: ze krijgen soms ook een mooi educatief geschenk.

Eco-Schools 2020	Basis	Secundair	Totaal
Aantal werksessies	5	1	6
Aantal uitgereikte Groene Vlaggen	5	1	6
Totaal aantal Eco-Schools op 31 december 2020	23	8	31
Eco-Schools 2021	Basis	Secundair	Totaal
Aantal werksessies	14	4	18
Aantal uitgereikte Groene Vlaggen	14	4	18
Totaal aantal Eco-Schools op 31 december 2021	19	5	24
Eco-Schools 2022	Basis	Secundair	Totaal
Aantal werksessies	11	1	12
Aantal uitgereikte Groene Vlaggen	11	1	12
Totaal aantal Eco-Schools op 31 december 2022	30	6	36
Eco-Schools 2023	Basis	Secundair	Totaal
Aantal werksessies	9	3	12
Aantal uitgereikte Groene Vlaggen	9	3	12
Totaal aantal Eco-Schools op 31 december 2023	35	8	43
Eco-Schools 2024	Basis	Secundair	Totaal
Aantal werksessies	13	2	15
Aantal uitgereikte Groene Vlaggen	13	2	15
Totaal aantal Eco-Schools op 31 december 2024	31	7	38

Actiedagen

Er waren 2260 registraties van scholen voor een MOS-actiedag in 2020-2024

Om scholen laagdrempelig te bereiken en om MOS onder de aandacht te brengen, moedigen we scholen aan om deel te nemen aan verschillende actiedagen. In 2020-2023 organiseerden we, al dan niet samen met partners, telkens drie actiedagen.

Alle deelnemers konden rekenen op campagnemateriaal. Uit de tevredenheidspeiling van 2022 blijkt dat scholen dat erg waarderen. De actiedagen worden regelmatig opgepikt door de media, waardoor ze een breed publiek bereiken.

Evaluatie

Waar we in 2020 82 scholen bereikten met onze actiedagen, liep dat aantal in 2021 op tot 450. In 2022 registreerden iets minder scholen zich: 413. In 2023 was er opnieuw een sterke toename en steeg het aantal tot 774 scholen. Dikketruiendag/#iktrekhetmijaan sprong er dat jaar qua aantal deelnemers bovenuit. Het échte aantal deelnemende scholen ligt in realiteit een pak hoger. Er zijn ook heel wat acties die niet worden geregistreerd.

Aantal*	2020	2021	2022	2023	2024
Wereldwaterdag@school					
Basisscholen	30	/	/	/	/
Secundaire scholen	12	/	/	/	/
#iktrekhetmijaan					
Scholen	/	322			
Basisscholen			140	302	161
Secundaire scholen			58	116	59
Buitenlesdag					
Basisscholen	11	79	71	160	152
Secundaire scholen	0	18	15	57	40
#MissieMinder					
Basisscholen	23	24	88	103	112
Secundaire scholen	6	7	41	36	17
Totaal	82	450	413	774	541

*officieel geregistreerde scholen

Wereldwaterdag@school

De editie van **Wereldwaterdag@school** van 2020 was een gezamenlijke campagne van MOS, Join For Water, GoodPlanet en De Kringwinkel.

MOS is sinds 2021 geen initiatiefnemer meer van Wereldwaterdag@school. We ondersteunen deze actiedag voor scholen op de internationale Wereldwaterdag wel nog steeds.

#iktrekhetmijaan

#iktrekhetmijaan is een jaarlijks terugkerende campagne van de Vlaamse overheid om op een actieve, positieve en ludieke manier te sensibiliseren en te activeren rond klimaatopwarming. De allereerste editie (toen nog onder de naam Dikketruiendag) dateert van 16 februari 2005, toen het Kyoto-protocol in werking trad. Wereldwijd engageerden landen zich om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen. MOS en een aantal enthousiaste scholen lieten deze dag niet ongemerkt voorbijgaan en voilà: Dikketruiendag was geboren.

Waar de klemtoon in de beginjaren van Dikketruiendag nog lag op het lager zetten van de verwarming, kwamen sinds 2010 ook andere thema's aan bod, zoals sluipverbruik, klimaatvluchtelingen, CO2-arme ontwerpen, vergroening, internationale samenwerking en duurzame mobiliteit.

In 2023 vervelde Dikketruiendag tot de campagne #iktrekhetmijaan, want we kunnen meer doen dan de verwarming lager zetten. Zo zetten we zeer diverse klimaat-acties in de kijker.

#iktrekhetmijaan vertelt een hoopgevend verhaal van vele herkenbare, haalbare en impactvolle klimaatinspanningen. Zo inspireren we en zetten we ook anderen aan tot actie. Waarom? Omdat we het ons aantrekken, die klimaatverandering, en samen een groot verschil kunnen maken.

Buitenlesdag

Op de **Buitenlesdag** roept MOS scholen op om met hun leerlingen buiten te vliegen. Met buitenlessen versterk je immers de natuurbetrokkenheid, het welzijn en het welbevinden van leerlingen. Ook deze actiedag wordt erg geapprecieerd, zo blijkt uit onze bevraging.

Op buitenlesdag.be zetten we voor leerkrachten de voordelen van buitenleren op een rijtje en bieden we hen inspiratie. Actrice en comédienne Veerle Malschaert is het gezicht van de actiedag. Scholen die hun deelname aan de Buitenlesdag registreren, maken kans op een door haar gegeven improvisatieles in de buitenlucht.

De Buitenlesdag van 30 april 2020 viel midden in de eerste coronapiek, toen veel scholen gebruikmaakten van afstandsonderwijs. Aangezien buitenopdrachten ook voor afstandlessen een enorme troef zijn, doopten we de actiedag om tot 'Elke dag Buitenlesdag'. Scholen konden gedurende het hele derde trimester deelnemen.

Om hen te inspireren plaatsten we zowel voor basisscholen als voor secundaire scholen lesideeën voor buitenopdrachten online. Registreren via de website was niet verplicht. Scholen konden ook via social media aankondigen dat ze deelnamen. We registreerden elf scholen, enkel basisscholen.

De Buitenlesdag in 2021 verliep weer volgens het vaste stamien. Nieuw in 2022 en 2023: de Buitenlesdagchallenge. Met de gratis app Obsidentify van Natuurpunt kunnen de leerlingen meer dan 22.000 wilde planten en dieren herkennen. Leerkrachten proberen samen met hun leerlingen zoveel mogelijk soorten te identificeren.

#MissieMinder

Op 27 november 2020 organiseerde MOS voor het eerst **#MissieMinder**, een gloednieuwe actiedag voor scholen. Pira de Rat laat leerlingen kennismaken met de Piraminder van Netwerk Bewust Verbruiken.

Niet toevallig valt deze actiedag in de Europese Week van de Afvalvermindering en op Black Friday. **#MissieMinder** biedt een antwoord op de koopwoede die samengaat met Black Friday en de afvalberg die erdoor wordt gecreëerd. Ieder jaar staat een ander thema in de schijnwerpers. In 2020 was dat voedselverlies, in 2021 wegwerpplastic, in 2022 textielafval en in 2023 hebbedingen.

Om leerkrachten ideeën en tips mee te geven maakte MOS een lijst met educatief aanbod voor zowel basisscholen als secundaire scholen. Enkele deelnemende scholen ontvangen een prijs.

De actiedag **#MissieMinder** viel in 2021 zelfs in de prijzen: MOS won de **eerste prijs** bij de **EWWR Awards 2020**, in de categorie Educational Establishment. De actiedag viel bij de jury erg in de smaak omdat scholen zelf op een flexibele manier met het educatieve materiaal aan de slag kunnen gaan.

Hoewel deze actiedag nog niet zo bekend is, zijn leerkrachten die ermee vertrouwd zijn, er wel tevreden over. Dat blijkt uit onze bevraging in 2022. Ondertussen ligt het aantal registraties voor deze actiedag bijna even hoog als voor de twee andere actiedagen. In 2024 werd in het kader van deze actiedag een ondersteunende vorming voor leerkrachten uitgewerkt met bijhorende ondersteunende materialen (zie p. 13).

Partnerschappen

Om onze doelstellingen te bereiken en onze impact te vergroten, werken we samen met tal van partners. Dat zijn zowel overheden als andere organisaties.

Partnerschappen met de provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie

Structurele samenwerking met 5 provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie

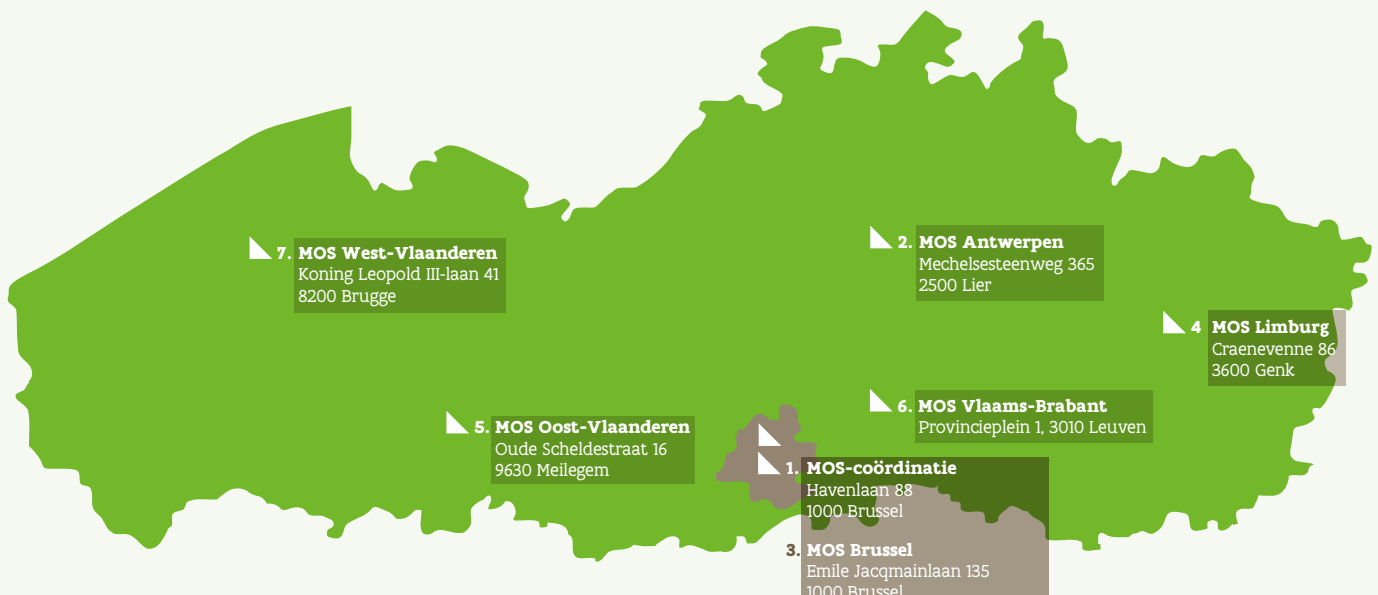
Het MOS-programma is onderdeel van een overeenkomst tussen de Vlaamse overheid, de Vlaamse provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC). Meerdere provinciale en Brusselse initiatieven dragen bij tot het behalen van de strategische doelstellingen van het MOS-programma en versterken op die manier de algemene MOS-werking. De lokale inbedding versterkt de samenwerking met lokale besturen en andere lokale partners. Bovendien kunnen de lokale MOS-werkingen op zowel inhoudelijke, administratieve als financiële ondersteuning rekenen.

Hieronder volgt een beschrijving van de lokale MOS-werkingen die mede mogelijk worden gemaakt dankzij de nauwe samenwerking met de provincies en de VGC.

Thuisbasis en inbedding van de lokale MOS-werkingen

1. MOS-coördinatie

Voor de coördinatie van het gehele MOS-programma zet de Vlaamse overheid 4 medewerkers in die samen de MOS-coördinatie vormen. De MOS-coördinatie werkt vanuit de afdeling Partnerschappen met Besturen en Maatschappij (PBM) van het Departement Omgeving. Deze afdeling behartigt met **Duurzaam Educatiepunt** ook het Ecocampus-programma naar het hoger onderwijs, de werking van de Vlaamse educatieve centra (De Vroente en De Helix), de Vlaamse EDO (educatie voor duurzame ontwikkeling)-werking en de subsidieoproep 'Natuur in je School'. De MOS-coördinatie is goed geplaatst om de inhoudelijke prioriteiten vanuit het Omgevingsbeleid en breder dat van de Vlaamse overheid te bewaken en synergieën te zoeken met initiatieven van de verschillende betrokken departementen en agentschappen (OVAM, VEKA, departement Onderwijs en Vorming, AHOVOKS ...).

2. MOS Antwerpen

Het MOS-team van provincie Antwerpen heeft het PIME – Provinciaal Instituut voor Milieu Educatie – in Lier als uitvalsbasis. Het PIME heeft een eerstelijns educatief aanbod voor lagere en secundaire scholen. Samen werken we aan het versterken van EDO-competenties (educatie voor duurzame ontwikkeling) bij leerlingen en leerkrachten.

MOS Antwerpen werkt op het PIME aan acties die vallen onder de doelstelling 'We begeleiden scholen procesmatig om te werken aan een duurzame leeromgeving'. Het Antwerpse MOS-team maakt deel uit van het Departement Leefmilieu en kan daardoor rekenen op de inhoudelijke expertise van collega's die gevestigd zijn in het provinciehuis te Antwerpen. Via het opvolgen van enkele SDG-indicatoren monitort de provincie Antwerpen de impact van de MOS-trajectbegeleiding op SDG 4.7 en 13.3.

De provincie Antwerpen onthardt en vergroent 202 speelplaatsen met het subsidieproject 'Groene Oases'. 75.000 leerlingen uit de provincie genieten binnenkort van minder stress, betere concentratie en minder ruzie in hun groene paradijs. Ook het klimaat en de biodiversiteit profiteren mee. Het project groeide uit tot een totaalbudget van € 3,75 miljoen. De start werd gegeven in het najaar van 2022. De realisaties lopen nog tot 2026.

Voor de verwerking van aanvragen kan het MOS-team rekenen op het administratief team van het PIME. De MOS-medewerkers kunnen ook beroep doen op de communicatiekanalen van de provincie, zowel intern als extern, en de expertise van de communicatiedienst, met onder meer sociale media-experten.

3. MOS Brussel

MOS Brussel is binnen de VGC bij Onderwijscentrum Brussel (OCB) ingebed, waar in totaal een 100-tal ondersteuners de Brusselse scholen helpen bij thema's als taal, armoede, meertaligheid, breed leren, ouderbetrokkenheid ... MOS Brussel heeft dankzij de samenwerking met de onderwijssteuners een groter aanbod voor en een breder bereik binnen de Brusselse scholen. Het OCB staat in rechtstreeks contact met alle Nederlandstalige Brusselse scholen waardoor de MOS-communicatie meteen alle scholen bereikt. Ook voor administratieve taken, zoals de opvolging van aanvragen, kan MOS Brussel rekenen op ondersteuning door medewerkers van het OCB.

4. MOS Limburg

MOS Limburg maakt deel uit van het educatief team van het Provinciaal Natuurcentrum (PNC) in Genk. De MOS-medewerkers vormen een belangrijk onderdeel van de scholenwerking van het PNC. Ze werken samen met de verschillende teams binnen het PNC, maar ook met andere provinciale diensten.

Naast inhoudelijke ondersteuning biedt het PNC structurele, succesvolle klimaat- vergroenings- en biodiversiteitssubsidies aan voor scholen. Het Limburgse MOS-team en de andere educatieve medewerkers van het PNC werken daarvoor samen en versterken elkaar.

STRATEGISCHE DOELSTELLING 4

Partnerschappen

Het Limburgse MOS-team kan daarnaast ook rekenen op andere vormen van ondersteuning. Voor het beheer van de educatieve materialen kunnen de Limburgse MOS-medewerkers rekenen op administratieve en logistieke ondersteuning van de balie van het PNC en de collega's van het PLEC (Educatief Centrum provincie Limburg). Voor de communicatie van het Limburgs MOS-aanbod naar de scholen en naar de pers, krijgen ze de hulp van communicatieverantwoordelijken van het PNC en de provincie.

5. MOS Oost-Vlaanderen

De Oost-Vlaamse MOS-medewerkers maken deel uit van de provinciale dienst Natuur- en Milieueducatie (NME). Hun thuisbasis is De Kaaihoeve, het Provinciaal Natuureducatief Centrum en het provinciehuis in Gent. Daardoor is een nauwe samenwerking met collega's van de provinciale NME-dienst mogelijk. Ook met een aantal andere provinciale diensten werken ze samen.

Het MOS-team van Oost-Vlaanderen werkt voor zijn begeleidingen van scholen nauw samen met het provinciale traject 'Klimaatgezonde Speelplaatsen'. Binnen dit traject worden scholen in twintig stappen begeleid naar een groene, educatieve, avontuurlijke en klimaatgezondere speelplaats. Ook met andere provinciale diensten, zoals Leefmilieu, Mobiliteit, Landbouw en Mondiale Solidariteit, wordt er samengewerkt en kennis uitgewisseld.

De provincie voorziet in voldoende financiële middelen om de MOS-werking mogelijk te maken. Daarnaast zorgt ze voor administratieve en inhoudelijke ondersteuning.

6. MOS Vlaams-Brabant

MOS Vlaams-Brabant is gehuisvest in het Provinciehuis in Leuven. De MOS-medewerkers maken deel uit van de dienst Leefmilieu en werken samen met teams van deze en andere diensten binnen het provinciebestuur. De provincie ondersteunt de MOS-scholen financieel via

verschillende subsidies, zorgde voor een samenwerkingsovereenkomst met de Regionale Landschappen voor extra schoolondersteuning bij vergroeningstrajecten en voorziet in voldoende financiële middelen om de MOS-werking mogelijk te maken. Daarnaast worden provinciale medewerkers ingeschakeld voor administratieve en communicatietaken voor MOS. Ook met de diensten onderwijs en waterlopen en met WALDEN wordt samengewerkt aan het project Groenblauwe parels waar drie scholen uit Leuven aan deelnemen.

7. MOS West-Vlaanderen

MOS West-Vlaanderen is ingebed in de Provinciale Dienst MiNaWa, sectie Natuur- en Milieueducatie met als standplaats het provinciehuis Boeverbos in Brugge.

Voor vormingen en adviesgroepen voor basis- en secundair onderwijs, krijgt het West-Vlaamse MOS-team inhoudelijke en technische ondersteuning vanuit de provinciale NME-dienst.

De provincie ondersteunt de MOS-werking ook door het aanbieden van subsidiemiddelen voor Natuur op school en door intensieve begeleiding en ondersteuning voor vergroeningstrajecten te voorzien vanuit de Regionale Landschappen, stadlandschappen, en de sectie NME. Ook voor administratie- en communicatietaken krijgt MOS West-Vlaanderen ondersteuning vanuit de provinciale diensten. Occasioneel krijgt MOS ondersteuning van de provinciale bezoekerscentra voor MOS-vormingen en netwerkmomenten.

De provincie voorziet een jaarlijks budget voor MOS-werkingsmiddelen voor het organiseren van vormingen, aankoop materiaal ... Ze draagt ook de kosten voor communicatie (opmaak en drukkosten).

MOS is actief in lokale netwerken

Lokale overheden doen bij het uitrollen van duurzame beleidskeuzes vaak een beroep op MOS om scholen mee te krijgen. Voor steden en gemeentes met een klimaatplan vormen de MOS-klimaatbendes bijvoorbeeld een antwoord op het streven naar CO₂-reductie. Andere gemeentes hanteren het SDG-kader om hun beleidskeuzes op af te stemmen en willen ook de burger hierover inlichten en op laten anticiperen. MOS ondersteunt scholen en lokale initiatieven en bouwt hierbij ook zelf nieuwe expertise op.

In de verschillende provincies en in Brussel zijn er sterke NME-EDO-netwerken waar de lokale MOS-werking deel van uitmaakt. Dankzij het opvolgen van die lokale netwerken ontstaan er veel kansen om lokale partnerschappen op te zetten. De voorbeelden hieronder maken dat duidelijk.

■ MOS Antwerpen

MOS Antwerpen heeft nauwe contacten met de Universiteit van Antwerpen. Bij geplande onderzoeken en proefprojecten krijgt MOS steeds de kans om input aan te leveren en om het onderzoek van nabij op te volgen. MOS werkt in de stad Antwerpen ook samen met Eco-Schools. Daardoor ontvingen de scholen naast financiële en logistieke ondersteuning ook procesbegeleiding van MOS. Voor het provinciaal subsidieproject 'Groene Oases' werkt MOS Antwerpen samen met de Antwerpse Regionale Landschappen.

Binnen de provincie Antwerpen is er een sterk NME-EDO-netwerk waar MOS Antwerpen deel van uitmaakt.

■ MOS Brussel

MOS Brussel werkt nauw samen met de educatieve poot van Leefmilieu Brussel (NME Brussel, de afvalfacilitatoren in de scholenkoepels, de educatieve projecten rond moestuin, biodiversiteit, repair café, water en compost, en de vzw's die deze opdracht opnemen voor Leefmilieu Brussel). Binnen dit partnerschap worden Brusselse scholen doorverwezen naar de partner met de meeste expertise om hen zo goed mogelijk verder te helpen. MOS Brussel deelt een nieuwsbrief met NME Brussel en heeft verschillende overlegmomenten om te bespreken hoe de schoolbegeleidingen vorderen, wat de noden zijn van de scholen en hoe we ze blijvend kunnen laten groeien om meer duurzame stappen te zetten.

'Beter Buiten' was een driejarig pilootproject waarbij MOS Brussel als kernpartner in 2018 een laagdrempelig minitraject op leerkrachtniveau opzette rond buiten leren

in de regio's Schaarbeek en Watermaal-Bosvoorde. In 2020 en 2021 liep het laatste pilootjaar en bouwde MOS Brussel aan een inhoudelijk krachtig en schaalbaar vervolg om zo buiten leren in Brussel te versterken en ook klassen in andere Brusselse regio's naar buiten te krijgen. Sinds september 2021 is 'Beter Buiten' een volwaardig vormingstraject met 4 vormingsdagen doorheen het schooljaar.

■ MOS Limburg

De actieve deelname van MOS Limburg aan het lokale netwerk educatie en andere lokale netwerken maakt zowel partnerschappen met externen als internationale samenwerking mogelijk. MOS Limburg heeft zo een structurele samenwerking opgebouwd met de lerarenopleidingen van de Limburgse hogescholen (PXL en UCLL) en de UHasselt. Concreet vertaalt dat zich in het geven van workshops aan toekomstige leerkrachten, het opstellen van interactieve MOS-standen op evenementen van de hogescholen/universiteit, en het begeleiden van bachelorproeven, stages en vrijwilligerswerk in functie van de MOS-werking.

Via de provincie heeft MOS Limburg linken met de gemeenten, die op hun beurt de MOS-werking op scholen kunnen ondersteunen. Zo kwamen bijvoorbeeld samenwerkingen tot stand om 'MOS-klimaatbendes' op te starten in de steden Bree en Sint-Truiden.

De Limburgse MOS-medewerkers werken ook samen met collega's van Nederlands Limburg, (o.a. met het Instituut voor natuureducatie, provincie Limburg en Universiteit Maastricht) Bovendien nemen zij deel aan de ISGA-conferentie (International School Grounds Alliance) en andere internationale studiedagen en samenwerkingsverbanden. Op die manier krijgen zij ook een bredere kijk op de algemene MOS-werking.

■ MOS Oost-Vlaanderen

Dankzij de lokale inbedding kan MOS Oost-Vlaanderen sterk inzetten op samenwerking met lokale besturen en andere lokale partners. Er zijn structurele samenwerkingen met partners zoals stad Sint-Niklaas, stad Gent, pedagogische begeleidingsdienst Gent, Odisee Aalst, HOGent, Haaltert, Geraardsbergen, Destelbergen, Maldegem ... De samenwerkingsovereenkomst met de Regionale Landschappen voorziet onder meer in een ondersteuning door de Regionale Landschappen voor de scholen tijdens hun vergroeningstraject. In 2024 werd een nieuwe Klimaatbende opgestart voor basis- en secundaire scholen in stad Deinze.

► MOS Vlaams-Brabant

MOS Vlaams-Brabant kan rekenen op een sterk provinciaal en lokaal netwerk. Zo is er samenwerking met de Regionale Landschappen, het project 'Energieke Scholen Leuven' – waar alle secundaire scholen in Leuven aan deelnemen – SCHOOL2030, RTC Vlaams-Brabant, de KU Leuven en andere kennisinstellingen, verschillende steden en gemeenten ...

In samenwerking met de lokale besturen van Beersel, Tervuren en Leuven organiseerde MOS Vlaams-Brabant drie klimaatbendes. De eerste contacten met Kortenberg en Diest zijn gelegd om ook daar met een klimaatbende te starten.

► MOS West-Vlaanderen

Door de lokale inbedding van MOS West-Vlaanderen is er samenwerking met verschillende steden en gemeenten (bijvoorbeeld SDG-trajecten en klimaatbendes), de Regionale Landschappen, stadlandschappen, regiowerking Kust ...

Andere EDO-partnerschappen

Dankzij partnerschappen vergroten we onze actieradius en impact

MOS gaat partnerschappen aan rond educatie voor duurzame ontwikkeling (EDO). Door te netwerken, samen te werken en af te stemmen met andere organisaties die gelijkaardige doelen nastreven, vergroten we onze actieradius en impact.

Enkele voorbeelden van partnerschappen die werden versterkt tussen 2020 en 2024:

► VLOR-commissie Onderwijs en Samenleving

MOS was in 2020-2024 een actief lid van de commissie Onderwijs en Samenleving van de Vlaamse Onderwijsraad. In 2021 lanceerde de commissie de website samenlevingindeklas.be. MOS leverde daarvoor een aantal inspirerende voorbeelden aan van MOS-scholen.

► Prijs Focus Aarde

De [Prijs Focus Aarde](#) richtte zich naar leerlingen van het tweede jaar van de derde graad KSO, TSO en BSO die een vakoverschrijdende, geïntegreerde, maatschappelijk relevante GIP realiseerden. Ook BuSO- en CDO-leerlingen

die een project of werkstuk realiseerden dat aan dezelfde criteria voldoet, konden deelnemen. MOS communiceerde over de prijs en zat mee in de jury. De samenwerking liep tot en met 2022.

► Netwerk 'Speelplaats met Toekomst'

MOS was van 2019 tot 2021 een actief lid van de klankbordgroep die werd opgericht naar aanleiding van de projectoproep '[Beweegvriendelijke en gedeelde schoolspeelplaatsen](#)' (2018). De klankbordgroep werkte aan een gemeenschappelijke visie rond het vormgeven van speelplaatsen en schoolomgevingen die duidelijk en inspirerend is voor alle belanghebbenden. MOS werkte concreet mee aan de poster 'Een Speelplaats met Toekomst' en aan een themapagina op [KlasCement](#), net die alle initiatieven van de verschillende partners samenbracht, zodat scholen vlot de weg vinden naar de ondersteuning die ze nodig hebben. De klankbordgroep was het begin van het netwerk 'Speelplaats met toekomst' dat samen met MOS als een van de trekkers eind 2021 werd opgestart. In mei 2024 werd, samen met alle partners van het netwerk, de gemeenschappelijke website www.speelplaatsmettoekomst.be gelanceerd.

► Whizzkids

In 2022 ging MOS een partnerschap aan met [Whizzkids](#). Die organisatie ontwerpt elk jaar gratis online ICT-wedstrijden. Enerzijds voor leerlingen (4de, 5de en 6de leerjaar) en leraren van het basisonderwijs, anderzijds voor studenten en docenten van de lerarenopleiding basisonderwijs. Het pedagogisch-didactisch gebruik van ICT en mediaopvoeding staan centraal.

Whizzkids gebruikt de online MOS-materialen gelinkt aan de drie MOS-actiedagen om wedstrijd vragen over te stellen. Op die manier leren de leerlingen, leerkrachten en studenten de MOS-materialen kennen en gebruiken.

► Internationale samenwerkingen

We stimuleren internationale samenwerking rond duurzaamheidsthema's door samen te werken met organisaties zoals [EPOS](#) (Erasmus+ en eTwinning) en [VVOB](#). We ontwikkelden een nieuwe [webpagina](#) waarop leerkrachten terugvinden hoe ze een internationale samenwerking opzetten en welke vertaalde MOS-materialen ze kunnen inzetten. Omdat MOS deel uitmaakt van het internationale netwerk Eco-Schools (zie p. 22) en er vraag is naar materialen, methodieken en leuke voorbeelden, maakten we ook een [Engelstalige landingspagina](#).

Actieonderzoek en proefprojecten

We leren zelf bij en delen onze kennis

Door onderzoek op te volgen en deel te nemen aan projecten, spijkeren we onze kennis over educatie voor duurzame ontwikkeling voortdurend bij. Tegelijk laten we zo onze expertise doorstromen naar de praktijk.

Actieonderzoek

In 2020-2024 volgde MOS de actieonderzoeken hieronder actief op met de bedoeling om bij te leren en het MOS-aanbod waar nodig bij te sturen. Vaak wordt MOS al bij de projectaanvraag van onderzoeksprojecten gevraagd om input te leveren. Dat was het geval bij B@seball en KlimaatLINK.

SEAS (LORET)

SEAS ontwikkelt tools en methodes voor 'open schooling' rond duurzaamheidsuitdagingen in samenwerkingen tussen scholen en lokale gemeenschappen. Het onderzoek promoot nieuwe vormen van wetenschappelijke geterdheid en vaardigheden die nodig zijn om om te gaan met complexe duurzaamheidsvraagstukken. MOS volgde het onderzoek vanaf het prille begin op, hielp bij de communicatie over het onderzoek en legde contacten met scholen. De resultaten zijn opgenomen en verspreid via thisisopenschooling.org.

B@seball

In scholen verspreid over België onderzoekt de UAntwerpen het positief effect van biodiversiteit in en rond de school op de fysieke en mentale gezondheid van de leerlingen. Ze bekijken ook wat de kansen zijn om, via biodiversiteit in de schoolomgeving, gezondheidsongelijkheid onder kinderen te verminderen.

De onderzoekers verzamelden in 2022, met de hulp van MOS, data en andere gegevens om te analyseren. De resultaten zullen begin 2024 beschikbaar zijn.

Natuurbetrokkenheid bij jongeren in het secundair onderwijs

Op basis van een literatuurstudie en drie internationale cases werd het belang van natuurbetrokkenheid voor jongeren onder de loep genomen. Bijzondere aandacht ging daarbij naar drempels en hefboomen om jongeren bij de natuur te betrekken.

CurieuzeNeuzen in de Tuin

Het burgeronderzoek naar hitte en droogte in Vlaanderen maakt ook kinderen en jongeren bewust van het belang van bodems in de strijd tegen hitte en droogte. Het Departement Omgeving is officiële partner van het onderzoek. MOS werkte mee aan de [lespakketten](#) voor het basis- en secundair onderwijs.

EDO-Valies

EDO-Valies zette zich in om scholen en leraren te ondersteunen bij het verwezenlijken van de 'Global Goals' van de Verenigde Naties. Het doel was om samen met scholen en leraren te werken aan een betere wereld door het ontwikkelen van vaardigheden en kennis die bijdragen aan duurzame ontwikkeling. Door middel van onderzoek brachten ze in kaart wat er op scholen wordt geleerd op het gebied van EDO. Die informatie gebruiken ze om hun begeleiding en ondersteuning verder te verbeteren en om scholen te helpen zo ver mogelijk te komen met de site 'EDOschool'. Dit onderzoek is afgerond en is uitgemond in de site [EDOschool](#).

Keep it Cool

De klimaatverandering is heel voelbaar in Zuid-Afrika. Onderwijs kan kinderen en jongeren van de nodige kennis en kwaliteiten voorzien om geïnformeerde beslissingen te nemen over hoe we ons individueel leven en de ecologische, sociale en economische systemen die ons omringen, kunnen aanpassen aan het veranderend klimaat. Met Keep it Cool nemen de onderzoekers de obstakels weg

om klimaatonderwijs in Zuid-Afrikaanse scholen te implementeren. De output van het onderzoek wordt verzameld en gedeeld op deze [pagina](#).

▀ **KlimaatLINK**

KlimaatLINK wil een permanente koppeling realiseren tussen klimaatonderwijs en klimaatwetenschap. Dat gebeurt via blogposts, workshops en gratis [lespakketten](#) voor het secundair onderwijs.

▀ **GRAS-onderzoek**

Met GRAS (Green And healthy Schools) onderzoeken Universiteit Hasselt, Nederlands Limburg en MOS Limburg de effecten van schoolvergroening op gezondheid (o.a. beweging), perceptie van biodiversiteit ... In dat pilootonderzoek wordt ook afgewogen hoe kostenefficiënt schoolvergroening is in vergelijking met andere beweeginterventies in Nederlands Limburg. We bestellen ook een tool waarmee scholen zelf positieve effecten van schoolvergroening op een gestandaardiseerde manier kunnen bevragen en in kaart brengen. Het [eindrapport](#) werd in 2024 gepubliceerd.

▀ **Onderzoeksproject IMP>ACT**

IMP>ACT staat voor Impact Assessment for Action Competence en gaat over de ontwikkeling van een kader voor de beoordeling van duurzaamheids- en klimaateducatie. Een groot consortium onder leiding van de Universiteit Utrecht heeft een Horizon Europe-subsidie van 5 miljoen euro toegekend gekregen. De partners voor Vlaanderen zijn Duurzaam Educatiepunt en de Universiteit van Antwerpen. Het onderzoek wil o.a. leraren helpen om meer impact te hebben op vlak van duurzaamheids- en klimaateducatie.

Proefprojecten

In 2020 en 2021 participeerde MOS Antwerpen in het Interreg-project [2IMPREZS Energy Challenges](#). Dat is een internationaal project tussen België, Duitsland, Engeland, Nederland en Denemarken waar gedrag en techniek samenkomen en jongeren het verschil maken. Jongeren uit het basis- en secundair onderwijs werden uitgedaagd om op eigen wijze campagne te voeren voor energiebesparing en duurzaamheid op hun school. Dit project werd gerealiseerd met financiële steun van Interreg North Sea Region en Provincie Antwerpen. Er namen 141 scholen deel, waarvan **26 scholen uit Vlaanderen**. De resultaten en de hoeveelheid CO₂ die scholen bespaarden, vind je op [energychallenges.eu](#).

20 jaar MOS

#BedanktomteMOSsen

2022 was een bijzonder jaar voor MOS, want MOS werd twintig jaar. En dat lieten we niet ongemerkt voorbijgaan. We zetten een bedankingscampagne op om zoveel mogelijk scholen persoonlijk te bedanken, maar ook met de bedoeling om een lopend bedankingsvuurtje te ontketenen. Het werd een positieve, hartverwarmende campagne.

Om de verjaardag ook op een andere manier onder de aandacht te brengen en om scholen te inspireren, lanceerden we de **MOSterdPod**: een (voorlopig) vierdelige podcastreeks (zie p. 17).

Conclusies

De voorbije jaren heeft het MOS-programma mooie resultaten geboekt. Steeds meer leerkrachten en directies deden een beroep op MOS. Ze geven aan dat het MOS-aanbod hen versterkt om initiatief te nemen rond duurzaamheid op hun school.

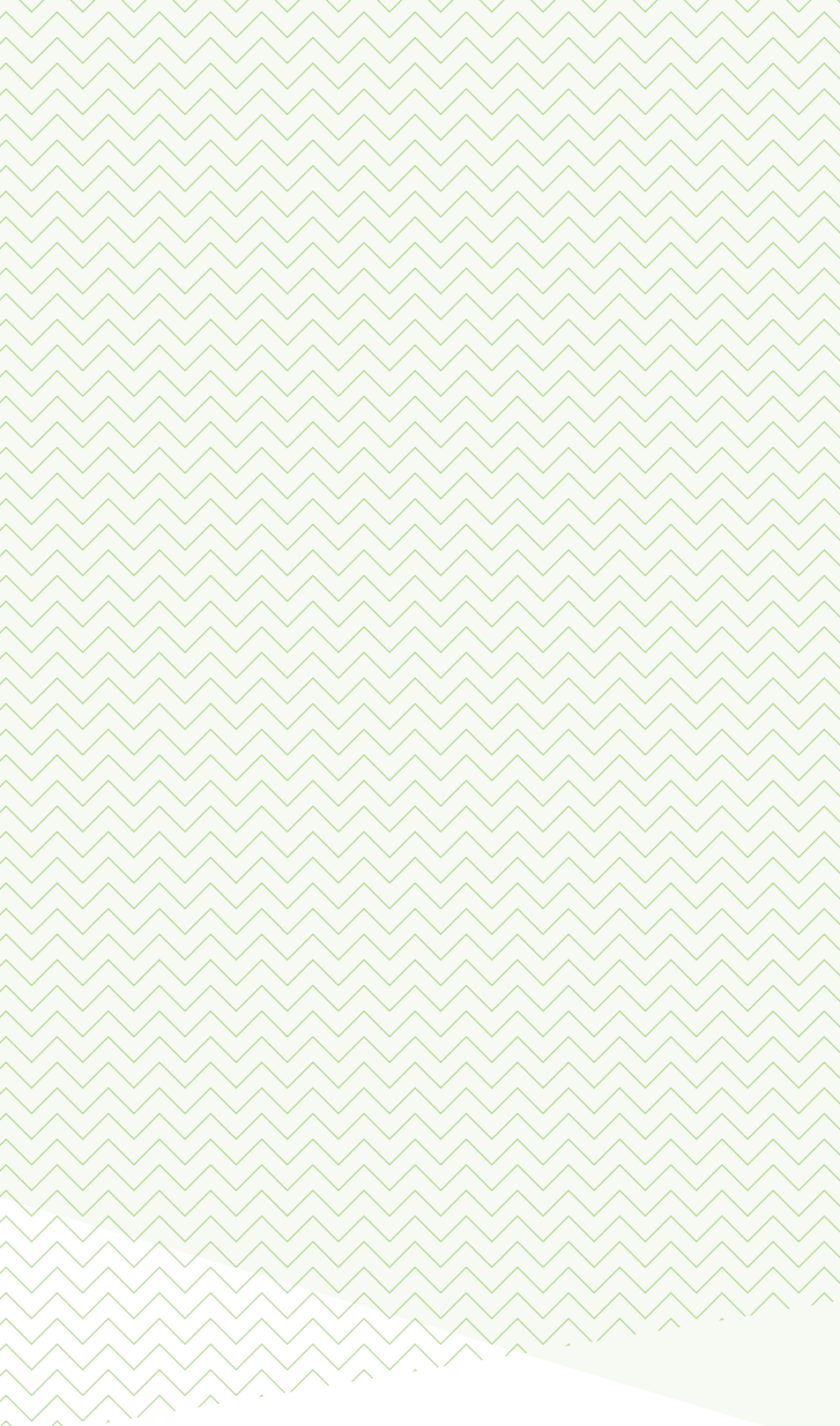
Het aantal scholen dat zich engageert om MOS-school te zijn en zo educatie voor duurzame ontwikkeling in de praktijk te brengen, blijft verder stijgen. Ondanks vele uitdagingen in het onderwijs (coronacrisis, lerarentekorten, veranderende minimumdoelen ...) sloeg het MOS-aanbod goed aan in 2020-2024.

De combinatie van trajectbegeleidingen, vormings- en netwerkmomenten, online aanbod, actiedagen ... wordt goed onthaald en geapprecieerd door leerkrachten. De evaluatie vormt een pleidooi om de gevolgde strategie verder te zetten.

MOS kan daarbij in de toekomst verder werk maken van een diepgaander bereik in het secundair onderwijs. Ook de grote vraag naar begeleiding op vlak een natuurlijk ingerichte speel- en leeromgeving en de ondersteuning in het proces voor de uitvoering valt op.

Door rechtstreeks in contact te staan met scholen en deel te nemen aan (internationaal) onderzoek en (lokale) partnerschappen, houdt MOS de vinger aan de pols en kan ze haar aanbod bijsturen volgens de noden die er zijn. Zo blijft het MOS-aanbod erg relevant en actueel.

MOS – duurzame scholen, straffe scholen
mosvlaanderen.be

